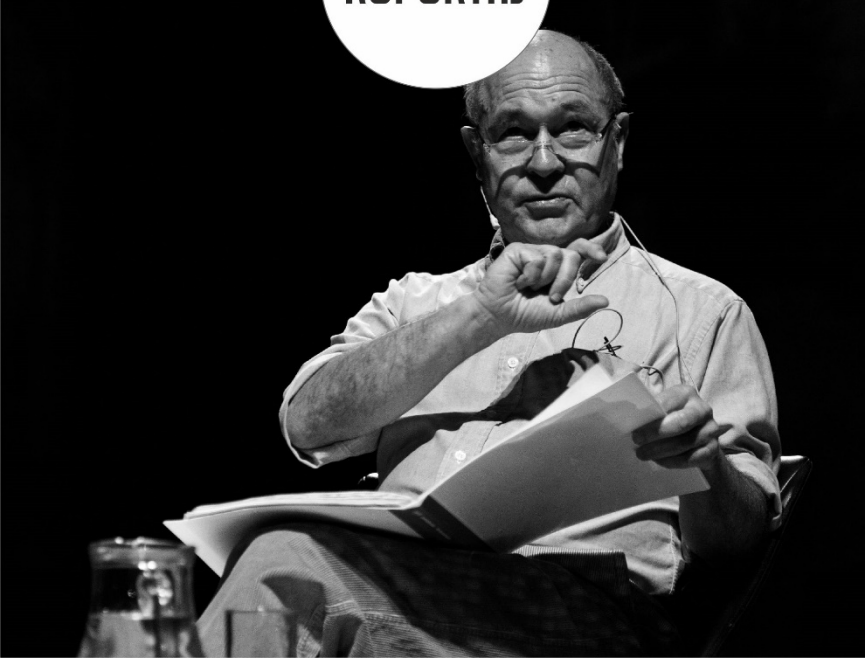

GÜNDÜZ VASSAF

“Din adamları, devlet temsilcileri hiç eğlenmez, gülmez mi? Onların maskeleri bizlere de yansıyor.”

RÖPORTAJ

MODERN HAYAT VE DEĞİŞEN EĞLENCE

TRTakademi: *Günümüz insanı uydu üzerinden binlerce TV kanalı izleyebiliyor, gelişmiş android uygulamalarla sosyal medyayı takip edebiliyor, artık modası geçmeye yüz tutsa da PCleriyle dijitalleşen hayatın aktif katılımcısı oluyor. Tüm bu yaygın enformasyon araçları geçmişte daha önce var olmamış bir “eğlenen insan” tipini oluşturuyor. Bu durumun günümüz insanını tek tipleşmiş bir eğlence anlayışına yönelttiğini düşünüyor musunuz? Eğlencede yerel olanın sökülmesini yaşadığımızı düşünüyor musunuz?*

Gündüz Vassaf: Avcı toplayıcı döneminden bu yana türümüz emek köleliğinin bu denli esaretinde olmamıştı. Hatırlayın, bundan 100 küsur yıl önce ABD’de 1 Mayıs gösterileri iş gününün sekiz saatle sınırlandırılması için yapılmıştı. Bugün aynı ülkede yaşayanlara, haftada çalıştıkları toplam saat bakımından dünyanın en çok çalışan insanları. Geçinme zorluğu ve reklamlarla kandırıldıkları, kredi kartlarıyla köleleştirildikleri tüketim çılgınlığında, ülke tarihinde her zamankinden daha çok çalışıyor, yaz tatillerinden bile daha çok çalışıp kazanmak için fedakârlık ediyorlar. Teknoloji ve robotların, insanların istemedikleri ağır işlerde çalışmasını engelleyeceğine düşünürken, orta sınıfı eriten, demokrasinin, başta bankalar, kapitalizmi denetleyememesinden kaynaklanan ve yıllardır süregelen dünya ekonomik krizi, hak olan eğitim ve sağlık hizmetlerini ayrıcalığa dönüştüren neo-liberal ekonominin sosyal devleti çökertmesi, insanları bırakın eğlenmeye, göreceli olarak yoksullaşmalarına rağmen, daha çok çalışmaya mahkûm kaldı.

Avcı toplayıcı ve tarım toplumlarında insanların işleri kadar eğlenceye de vakti vardı. Dünyanın en uzun süregelen uygarlığı eski Mısır’da yılın günlerinin üçte biri şöenlere ayrılmıştı. Destanlar, aşıklar, danslar, şiirler, şarkılar, gölge oyunları, özellikle kış mevsimlerinde tarım toplumunun, üstelik kültür ve eğlence katılımcısı olarak bolca vakit geçirilen ortamlardı. Sözüünü ettiğiniz, günümüzde özellikle cep telefonlarıyla ulaşılabilen eğlence biçimleri, daha çok seyir hâlinde, ayak üstünde, tek başına yapılan şeyler. Ancak büyük şehirlerde yerellik, sanayi devrimiyle köyden kente göçlerden sonra, ilk defa bu denli artmakta. Savaşlar, otoriter rejimler ve ekonomik krizlerin neden olduğu göçlerle, yerelliğin yerleşik göçebeliliğini yaşıyoruz. İstanbul’da İstanbullu mu var? Keza New York, Londra gibi dünya başkentleri bin bir farkı yerelliğe ev sahipliği yapıyor. Bunların hepsi farkında olmadığımız yerel kültürleri, özellikle yemeği ve müziğiyle şehirlerde yaşıyor.

TRTakademi: *İnsanlar çağımızda uzun cümleler kurmuyorlar ve kendilerini 140 karakterle ifade ediyorlar. Günümüz iletişim araçlarıyla bizim dışımızda üretilmiş ve paketlenmiş enformasyonun, analitik zekânın sonunu getirdiğini düşünüyor*

musunuz? Yüzyılımızda, geçen yüzyıllardaki gibi parlak edebiyatçılar yetiştirebilecek mi?

Gündüz Vassaf: Endişem, kapitalizmin verimlilik gereği ve vakit nakittir mantığından ötürü, dilimizin yoksullaşarak kısa, net, formüllerle konuşuyor olmamız. Eski Yunan’da, İstanbul’da dünyanın bilinen en eski yükseköğretim yeri Konstantinople Üniversitesi’nde, tıp, aritmetik, felsefe, hukuk gibi, dinî öğretilerden bağımsız, erkeklerle kadınların birlikte okuduğu, seküler eğitimde başta gelen derslerden biri, retorik, yani konuşma sanatıydı. Hitabet Osmanlı’da da vazgeçilmez bir

“Hitabet Osmanlı’da da vazgeçilmez bir vasıftı. Konuşmalar hem felsefenin eleğinden geçmiş kusursuz bir mantık silsilesini takip eder, hem de meclise katılanlar özenli kelime seçimleriyle, ses tonlaması, vurgulama vs. aracılığıyla dile lezzet verirlerdi.”

vasıftı. Konuşmalar hem felsefenin eleğinden geçmiş kusursuz bir mantık silsilesini takip eder, hem de meclise katılanlar özenli kelime seçimleriyle, ses tonlaması, vurgulama vs. aracılığıyla dile lezzet verirlerdi. Günümüzde konuşmalarımız daha çok reklam dili kalıplarında. Hitabeti en güzel olması gereken politikacılar, içeriği anket sonuçlarına göre belirlenen, kendileri için yazılmış metinlerin kuklaları. Günümüz edebiyatçıları da sistemin kurbanı ve iş birlikçisi. Sponsorluk ve yatırım yaparak kültür sanayiini yönlendiren bankalar, holdingler vs.nin kontrol ettiği pazarda sanatkârlar kendilerini piyasaya beğendirme derdinde. Hele işin içine edebiyatçıların egemen düzenin ölçütleri dâhilinde meşhur olmak, ödüllendirilmek hırsına onları pazarlayanların ajansları

da girince, buyrun size raf ömrü giderek azalan günümüz dış macunu edebiyatı.

TRTakademi: *Müzikte dijitalleşmeden nasibini aldı. İnsan sesine ve müzik aletlerine has tınılar dijital yollarla temizleniyor kayıtlardan. Tüm bunlara rağmen ileride klasik hâline gelecek ürünler de üretilemiyor. Bugün dinlediğimiz müzik büyük oranda eskilerin düzenlenmiş hâli. Dijital aletlerin akustik müziğin kendine has sihrini yok ettiğini düşünüyor musunuz?*

Gündüz Vassaf: Tanıdığım müzisyenler de görüşünüzü paylaşıyor. Hatta biliyorsunuz bu nedenle plağa dönüş var. Lakin, müziğin ses gürültüsüne de dönüştüğü, kulüplerde bir tür kitle transını tetiklediği günümüzde, bu gözleminizin kaçımız farkında? Teknoloji ucuz bir şekilde sesi paylaşmamızı mümkün kılarken, eskiden sıklıkla olduğu canlı, kendi sesimizden kendi müziğimizi de paylaşmaktan mahrum kılıyor. Asırlar boyu evlerde, sofralarda, şölenlerde, çalışırken tarlalarda kendi müziğimizi üretirdik. Artık teknoloji edilgenliğimizde, müziği sofralarımızın parçası

cep telefonlarından, gittiğimiz yerlerde dayattıkları hoparlörlerden dinliyoruz. Ancak bu geçici bir dönem. Nasıl evlerimizde radyolar, televizyonlar eskisi gibi gün boyu açık değilse, yeni teknolojileri kullanma açlığımızı da terbiye edip dindireceğiz.

TRTakademi: *Cennetin Dibi kitabınızda bir İngiliz askerinin günlüğünde, 1. Dünya Savaşı'nın saat 11'de bittiğini ancak bunu bilmeyen Alman askerinin saat 11.30'da girdiği çatışmada öldüğünü yazmıştınız. Buradan analogi yaparak, eğlenmemizi çoktan yitirdiğimizi ancak bunu bilmeden hâlâ direnmeye çalışan kültürler olduğumuzu söyleyebilir miyiz?*

Gündüz Vassaf: Yeniden tanımlanan eğlenme biçimlerimiz dönüşüm hâlinde. Ancak esas olan eğlenme dediğimizin günlük yaşamdan ayrıştırılması. Okullarda örneğin. Türkiye gibi otorite kültürünün hâlâ esas olduğu ülkelerde, çocuklar en güzel hâllerinde, güldüklerinde, sırtmakla cezalandırılıyorlar. İster devlet başkanı olsun, ister ilkokul öğretmeni, otorite gülmeyi kendisine yakıştırmadığı gibi önünde gülenleri de kişiliğine saldırı ve saygısızlık olarak görüyor. Oysa eğlenerek, iyi vakit geçirerek öğrenmenin, çalışmanın, çok daha verimli olduğunu gösteriyor araştırmalar. Din adamları, devlet temsilcileri hiç eğlenmez, gülmez mi? Onların maskeleri bizlere de yansıyor.

TRTakademi: *Cennetin Dibi kitabınızda 11. yüzyılda yaşayan Halepli şair Al-Mari'ye ait anekdotta Hansa Hatun'un cennetin dibinden dikkatli bakınca cehennemini gördüğünü yazmıştınız. Bugün yaşadığımız imajlar dünyasında da aslında cenneti ve cehennemi birbirinden LCD ekranlar ayırıyor; üstelik o kadar da dikkatli bakmaya gerek yok çünkü gözlerimize sokuluyor. Rahat koltuklarında cehennemi seyretmenin biz modern insanın en büyük eğlence aracı olduğunu düşünüyor musunuz?*

Gündüz Vassaf: Dinler cennetlerini kapitalizme kaptırdı. Özellikle tek tanrılı dinlerin müritlerinin ömür boyu düşledikleri cennet imajları, reklamlarla pompalanan tüketim pazarının imajlarına dönüştü. Ekranlardan izlediğimiz haberler cehennemse, kredi kartları çağdaş cennetlerin anahtarı. Yeryüzü cenneti özlemlerimizi yansıtan reklamlar yüzyıllar öncesi vaazlarının yerini aldı. Zengini zenginleştiren, yoksulu yoksullaştıran, gelir dağılımı adaletsizliğini Orta Çağ insanı gibi kaderimiz diye kabullenmediğimizden, çırpınışlarımızı, hayal kırıklıklarımızı en çok tüketerek telafi edebiliyoruz. Eğlencemizi bile parayla satın alır olduk.

TRTakademi: *Gelişen video oyunları artık gerçeğe çok yakın hatta bazen onu aşan ürünler verebiliyor. Çocuklarımız her gün birkaç saat sanal da olsa savaşıyor, yıki-*

yor ve öldürüyor. Ölümün sıradanlaştığı ve eğlence anlayışımızın bir parçası olduğunu düşünüyor musunuz?

Gündüz Vassaf: Türümüz, on binlerce yıl boyunca ölümü, tanıdıklarıyla, ailesiyle, akranelarıyla yaşadı. Ölümün sıradanlaşması destanlarımızla başladı. Homerus'un *İlyada*'sında hiçbirini tanımadığımız kahramanlar ölür. Modern çağlarda neredeyse ölümü öldürdük. Geçin televizyonun karşısına, zaplayın kanalları, birkaç saat içinde yüzlerce insanın ölümünün, öldürülüşünün tanığı oluruz. Bir gün içinde ölüm tanıklığımızın sayısı, avcı toplayıcı toplumlarında birkaç kuşağın karşılaştıkları toplam ölüm sayısından fazla. Ekranlarımızdan ölümleri, katilleri, cinayetleri eğlence adına seyrediyoruz. Filmler ne kadar çok vahşet varsa o kadar çok gişe yapıyor, o kadar çok reklam alıyor. Kedinin kuyruğunu çekip ıstırabını seyretmekten zevk alan çocuklar gibi kalmamızı pekiştiriyor bu hâlimizden besleniyor eğlence sanayii. Ancak es geçtiğimiz video oyunlarının, çocukların zihinsel gelişimlerine, koordinasyonlarına, muhakeme yeteneklerine eğitim sistemimizden kat kat fazla faydası olduğu.

TRTakademi: *Çağımızda sokaktan kopmuş, evine kapanmış insanlar artık. En büyük eğlencemiz teknolojik araçlar. Sokağın ve mahallenin büyüsunü yitirdik. Yüz yüze iletişimin ve birlikte eğlenmenin olanağı var mı?*

Gündüz Vassaf: Olmaz olur mu? Bu tür eğlencelerle yeni tanıştık. Aç kurtlar gibi saldırdık. Aynı çocuğun yeni oyuncasını saatlerce elden bırakmaması gibi. Geçici bir dönemde yaşıyoruz. Yavaş yavaş yeni yaşam ve ahlak ölçütlerimiz geliyor teknoloji kullanımımıza ilişkin. Nasıl kimi havaalanlarında silah teslim yerleri var, birlikte olurken birçok alet edevatı girişte bırakacağımız günler de yakında. Büyük şehirlerimizde kendimizi kapana kısırdık. Kısırdıkça vahşileştik. Arabamıza park yeri bulmak için kavga eder, birbirimizi öldürür hâle geldik. Sokağa çıksak yollarda saatlerimiz geçiyor, otomobillerde bunalıyoruz. Orta sınıfın eridiği, işsiz kaldığı, satın alma gücünün yıldan yıla azaldığı, demokrasilerin denetleyemediği kapitalizmin ekonomik krizinde, evlerimizde ekran başında oturmaya mahkûm ettik kendimizi. Türümüzün tarihinde kendimizi bu denli inlerimize hapsettiğimiz bir dönem olmamıştır.

TRTakademi: *Cemaatten cemiyete, cemiyetten bireye dönüşmüştük. Şimdi ise birer dijital veriye mi dönüşüyoruz?*

Gündüz Vassaf: Sırtımızdan para kazanan, bizi yöneten egemen güçler, cep telefonlarımızdan, internet trafiğimizden, kredi kartlarımızdan, anbean nerede olduğumuzu, ne tükettiğimizi, kimlerle ne konuştuğumuzu, ne okuduğumuzu takip ederek algoritmalara dönüştürdükleri gözlemleriyle bizi sade izlemiyor yönlendiriyorlar da. Özgürlüğümüz kendiliğindenliğimizde. Nerede ne zaman ne yapaca-

ğimizi, davranışlarımızı düzenin kestirememesinde. Belirsizliğimizde. Kendimizi, başkalarını, bizlerden çıkarlarını gerçekleştirmek için beklentileri olanları şaşırtmamızda.

TRTakademi: *Rezil olma mevhumu cemaat ve cemiyet insanına has bir özelliktir. Dijital insan eğlenirken ve eğlendirirken, kendinden öncekilerin ortaya koyduğu ahlaki ilkelere uymuyor. Nasıl erdemli insan olunur sorusunun önümüzdeki dönemde nasıl cevaplanacağını düşünüyorsunuz?*

Gündüz Vassaf: Demokrasinin kapitalizmi denetleyememesinden kaynaklanan küresel ekonomik kriz, ABD, İngiltere gibi demokrat geçinen ülkelerin vatandaşlarının çoğunun karşı gelmesine rağmen Ortadoğu’da, Afganistan’da savaşı ve işgal-leri, egemen düzenin meşruiyetini giderek yitirmesine neden olur, dinler adına evrensel ahlaki değerler çiğnenirken, bizler de kaçınılmaz bir toplumsal yozlaşmanın parçasıyız. Küresel ısınmaya rağmen “benden sonra tu-fan” yaşantımız, tüketim çılgınlığımız, olanca hızıyla devam ediyor. Bu sürecin dışında kalan, internet üzerinden gençlerin geliştirdikleri Yeni İpek Yolu diye adlandırdığım, Türkiye de dâhil dünya çapında şimdilik yer yer saman alevi gibi parlayan, doğaya ve zulme karşı savaşı değil sevgiyi esas kalan hareket. Türümüzün tarihinde ilk defa gençler savaşmak istemiyor, devletler savaşlarına asker bulamadığından profesyonel ordularda, paralı asker-lerde çare arıyor. Gençler marşlarla yürüyen eski kuşaklardan farklı olarak şarkı-larla bir araya geliyor. Kavga yerine yeni bir mizah anlayışı geliştiriyorlar.

**“Türümüzün tarihin-
de ilk defa gençler
savaşmak istemiyor,
devletler savaşlarına
asker bulamadığın-
dan profesyonel or-
dularda, paralı as-
kerlerde çare arı-
yor.”**

TRTakademi: *İmajlar ürettikleri hızla tüketiliyor. “Bir gün herkes 15 dakikalığına ünlü olacak” sözü çok gerilerde kaldı. Milyonlarca imaj dakikalar içinde hayatımı-za giriyor ve çıkıyor. Işık hızında parlayan ve sönen şöhretler hakkında ne düşünü-yorsunuz?*

Gündüz Vassaf: Ödüllü yazarlar, yönetmenler vs. düzeni son demlerini yaşıyor. Picassolar devri kapandı. Yeni kuşaklar, ödül ve şöhret budalalığına dışarıdan ibretle bakıyor. Politikaclar itibarlarını çoktan yitirdi. Gençler artık rol modelleri peşinde değil. Sürekli değişken bir zeminde farklı kendiliğindelikleri yaşıyorlar. Hızın yerini, yaşam kalitesini pekiştiren, Türkiye’de de örneklerini gördüğümüz “Slow food”, “Slow city” gibi anlayış ve akımlar almakta. Eski değerlere saplanan-

lar, günümüz şöhret budalalarının dedikleriyle hop oturup kalkanlar değişimin farkında değil.

TRTakademi: *Radyo ve televizyon yıllarında seyirci, enformasyonun pasif ögesiymi ve bu durum antidemokratikti. Bugün insanlar eğlence endüstrisinin aktif katılımcıları ve hatta eğlenceyi üreten birer ögesi durumunda. Çağımız teknolojinin biz sıradan insanlara verdiği bu olanak, eğlence endüstrisinin demokratikleşmesi olarak değerlendirilebilir mi?*

Gündüz Vassaf: Hem de nasıl. Demokratikleşme aynı zamanda çeşitlilik de getiriyor. “Çok satanlar” anlayışı miadını doldurmak üzere. Falanca dönemin önde gelen yazarları, müzisyenleri gibi tarihe, günümüze bakmamız artık mümkün olmayacak. Yaşadığı dönemde göklere çıkartılıp sonra unutulana karşı, mağdur olmuş, takdir edilmemiş nice müzisyen, ressam sonradan keşfedilmiyor mu? Teknolojinin getirdiği olanaklarla sanat üretmenin ucuzlayıp kolaylaşarak yaygınlaşması ve egemen düzenin değerlerinin koflaşmasıyla Nobel günlerinin sonu gelmekte.